

Integrarea euro-atlantica, securitatea regionala si romanii din jurul Romaniei

dr. Dan Dungaciu
Universitatea Bucuresti

„Problema romanilor de peste hotare este privita astazi cu ochii omului care-si zice mai are si „altceva” de facut inainte de a se ocupa de ea. Avem de-a facem, fara indoiala, cu o miopie adevarata. O miopie despre care nu poti sa zici ca e cutarui sau cutarui politician, fiindu-le comuna tuturor. Nimeni nu vede dincolo de prietenia pe care a legat-o cu un roman de peste hotare. Fiecare este convins ca duosia pe care i-o arata va vindeca suferinta din jurul granitelor tarii. Avem astfel, fata de actiunea elementului romanesc, reactiuni individuale si nu reactiuni nationale... Problema romanilor de peste hotare mai este si o chestiune de prestigiu. Din moment ce noi, fata de tot ceea ce se intampla cu elementul nostru, nu ridicam nici un protest, nu incercam sa le asiguram, prin persuasiune, chiar, dreptul de a se cultiva in limba materna, inseamna ca noi ne primejduim autoritatea statului fata de vecini, fiindca nu avem taria de a cere de la ei ceea ce ei deja au obtinut de la noi.”
Florea Florescu, 1937¹

*“Interesul national deriva din identitatea nationala.
Trebuie sa stim cine suntem inainte de a sti care ne sunt interesele.”*
Samuel Huntington, 2004

Pretext: „Hai, tata, sa-ti arat romanii...”

Titlul pretextului nostru este parafraza unui articol tiparit in Romania acum saptezeci de ani intr-o gazeta faimoasa la acea vreme, *Cuvantul*. Autorul sau, neiertatorul Nae Ionescu, scria atunci, franc, sub titlul *“Hai, tata, sa-ti arat mosia... Sau: cum se face doctrina taranismului”* despre lipsa de adecvare, frivolitatea doctrinara sau, mai concret, carenta fundamentala a oricarui proiect intr-o intreprindere de anvergura, altfel, indiscutabila.

Cadrul discutie este, fireste, altul. Dar termenii ei – vai! -, *nu*. Caci tarele dezghiccate intempestiv de mintea biciuitoare a mentorului *Cuvantului* si a atator alte institutii interbelice sunt inca alaturi de noi, si tocmai intr-un domeniu in care toti am fi vrut sa lipseasca. De aceea, textul de mai jos va vorbi despre contextul de securitate al Romaniei in actuala conjunctura politica si geopolitica regionala, cu accent pe *proiectul identitar romanesc* si demersurile politice ale tarii noastre fata de ceea ce numim, birocratic, „romanii din jurul Romaniei”.

Incepem cu incadrarea teoretica a demersului nostru, intr-o sectiune care va reliefa relatia dintre securitate si identitate, asa cum apare ea reflectata mai ales in lucrarile Scolii de la Copenhaga sau, cel mai recent, in ultima lucrare a cercetatorului american Samuel Huntington. Trecem apoi la descrierea cadrului regional in ceea ce priveste atitudinea diferitelor state din regiune fata de co-nationalii din afara frontierelor, cu accent pe cazul Ungariei, respectiv a prestatiei remarcabile a acestei tari ambitioase in acest domeniu. Situatiia Romaniei din acest punct de vedere va fi discutata intr-o sectiune separata. Cateva concluzii inchid materialul nostru, concluzii sugerate insa de un text aparut in... 1937, dar a carui actualitate somativa va frapa cu siguranta cititorul, asa cum ne-a frapat si pe noi.

Ideile directoare ale acestui text deloc optimist pot fi identificate dupa cum urmeaza:

1. conceptul de *securitate*, asa cum este el discutat astazi sau asumat in doctrina celei mai mari aliante de securitate imaginata vreodata, respectiv NATO, are conotatii mult mai ample decat cele pe care, din graba sau nestiinta, tindem sa i le conferim.
2. relatia dintre *securitate* si *identitate* este cruciala, efectele acestei relatii fiind determinante pentru spatiul logistic pe care un stat il confectioneaza pentru a-si promova interesele sau prezerva securitatea. Altminteri spus, modul in care te definesti identitar ca si comunitate va dicta multe dintre interesele, strategia si proiectului tau extern la nivel de stat;
3. ratarea principala a proiectului de politica externa a Romaniei a fost si este *lipsa de asumare identitara a populatiilor din jurul Romaniei* si care se incapataneaza sa-si declare apartenenta la spatiul identitar – chiar daca nu politic – romanesc. Aceasta

carenta fondatoare a politicii romanesti democratice – dar cu radacini departe in acest secol - este una dintre cauzele majore a lipsei de anvergură politica a Romaniei in raport cu vecinii ei si abandonarii in derizoriu a oricarei pretentii de „lider regional” a tarii noastre².

Securitate si identitate. Reperetele unei relatii ambigue

Walker Connor, unul dintre cei mai semnificativi istorici americani, comenta undeva principala carenta a domeniului care se cheama „relatii internationale”: acesti specialisti ne spun, tautologic, ca statele fac razboi din „ratiuni de stat”, dar nu se sinchisesc sa ne explice ce inseamna aceasta *raison d'état*, cine si in ce fel o legitimeaza. Si avea dreptate, cel putin referitor la abordarea relatiilor internationale sau a securitatii care prevala pana nu demult. Pentru a pricepe insa evolutiile semnificative din acest domeniu, pana intr-a colo incat chestiunea identitatii devine, pentru Scoala de la Copenhaga, de pilda, un item crucial pe agenda de securitate, trebuie sa dam inapoi, fie si succint, filmul evolutiei domeniului care ne preocupa aici³.

Dupa cel de-al Doilea Razboi Mondial, doctrina *realismului Ineo-realismului* – cu accent pe bipolaritatea sistemului – a fost dominantă. Una dintre caracteristicile acestei doctrine din perspectiva interesului nostru imediat este distinctia dintre „*high politics*” si „*low politics*”. Chestiunea securitatii era legata de primul aspect – „securitatea” viza cu precadere problema „politico-militara”. Chestiunea mediului, a economiei, problemele sociale si „interne” apartineau celui de-al doilea domeniu. „*Low politics*” devenea interesanta doar in momentul cand avea impact direct asupra domeniului militar sau diplomatic.

Aceasta dihotomie avea sa intre in criza dupa 1990, la fel si definitia „securitatii”. Colapsul URSS a dus nu doar la o criza a sistemului politic mondial, dar si la o criza a teoriei care il flanca. Dupa cum arata Edward Kolodziej, securitatea Uniunii Sovietice a fost total compromisa nu de lipsa capacitatilor militare – enorme la aceea data -, ci din pricini socio-economice. Observatia are consecinte decisive mai cu seama pentru distinctia „*high*” si „*low politics*”, care isi diminueaza, progresiv, relevanta. Esecul definitiei „traditionale” a securitatii deschide perspectiva unei noi dezbateri care nu se lasa mult asteptata si care preia, de fapt, cateva dintre trendurile detectabile deja inainte de 1990.

Barry Buzan este un autor fundamental aici. Lucrarea sa din 1983, *People, States, and Fear* marcheaza cea mai pregnanta regandire a problematicii securitatii. Ideea ca securitatea trebuie sa fie redusa la „studiul amenintarilor, utilizarii si controlului fortelor militare” (Stephen Walt) - definitia clasica -, intra iremediabil in criza. Tinta lucrării lui Buzan – a carei editie din 1991 va avea un impact mai semnificativ decat cea din 1983 – este redefinirea conceptului de „amenintare” si realizarea unei conexiuni utile între „amenintari” (*threats*) si „vulnerabilitati” (*vulnerabilities*). Intrebarile cruciale devin acum: „*Ce anume trebuie securizat?*”, respectiv *obiectul* securizarii, si „*Impotriva caror amenintari trebuie securizat obiectul de referinta?*”. Intr-o mare masura aceste intrebari au fost cele in jurul carora vor pivota dezbaterile despre securitate de aici inainte. Pentru Buzan, „securitatea colectivitatilor umane este afectata de diversi factori in cinci sectoare majore: militar, politic, economic, societal si de mediu. *Securitatea militara* priveste jocul la doua nivele al capabilitatilor ofensive si defensive ale statelor si perceptia statelor relativ la perceptiile fiecaruia. *Securitatea politica* vizeaza stabilitatea organizationala a statelor, a sistemelor de guvernare si a ideologiilor care le confera legitimitate. *Securitatea economica* priveste accesul la resurse, piete si capital necesare pentru a sustine nivele acceptabile de bunastare si putere a statului. *Securitatea societala* priveste sustenabilitatea, in conditii de evolutie acceptabile, a pattern-urilor traditionale ale limbii, culturii si religiei, precum si a obiceiurilor si identitatii nationale. *Securitatea mediului* priveste mentinerea biosferei locale si globale ca suport esential de care depind toate celelalte activitati umane. Aceste cinci sectoare nu opereaza separat unele de altele. Fiecare defineste un aspect focal in cadrul problemei securitatii si o cale de ordonare a prioritatilor, dar toate sunt legate impreuna printr-o retea puternica de legaturi” (Buzan 1991: 19-20).

Trebuie sa insistam asupra a ceea ce Buzan numeste „securitate societala”, caci este definitorie pentru materialul nostru. „Aspectul cheie al societatii, scrie Buzan, este acel set de idei si practici referitoare la identitatea indivizilor ca membrii a unui grup social. Societatea se refera la identitate, la auto-perceptia comunitatii si a indivizilor care se autoidentifica drept membrii ai comunitatii” (Ibid. 24). Si inca: „Daca societatile sunt problema centrala a acestei problematici noi

de securitate, atunci chestiunea identitatii si a migratiei sunt cele care fundamenteaza perceptia amenintarilor si a vulnerabilitatilor” (Ibid. 6). Mai succint, aceeasi idee: „securitatea societala priveste abilitatea societatii de a se perpetua in caracterele ei definitorii (esentiale) in conditii de schimbare sociala” (Ibid. 23)⁴. Sa retinem aceste aprecieri pentru ca ele constituie cadrul in care vom dezbate, la locul cuvenit, problema de securitate a Romaniei din aceasta perspectiva.

In continuare Buzan delimiteaza „sistemul international”, „statele” si „indivizii” ca „obiecte de referinta” si spectrul militar, politic, economic, societal si de mediu ca surse potentiale de amenintare la respectivele „obiecte de referinta”. Totusi, pentru Buzan, cel putin in aceasta lucrare, obiectul de referinta principal al oricarei analize de securitate trebuie sa ramana *statul*⁵.

Dincolo de critici si disputele suscitade – sau poate tocmai de aceea! -, cartea a devenit de referinta pentru studiul relatiilor internationale. Un comentator, Ken Booth, scria in 1991 despre volum: „... ramane cea mai completa si complexa analiza teoretica a conceptului de securitate in literatura relatiilor internationale pana astazi si, de la publicarea ei, noi, ceilalti, ii scriem in continuare notele de subsol” (Apud Bird and Coft 2001).

Anii '90 marcheaza aparitia unei adevarate scoli de gandire, in care lui Buzan i se alatura cercetatori dispusi sa-i preia si sa continue modelul. Grupul se va numi „Scoala de la Copenhaga”. Culminatia acestor eforturi este lucrarea din 1998, *Security: A new Framework for Analysis*, in care autorii reiau analiza securitatii in termeni militari, societali, economici, de mediu si politici. Aceste dimensiuni opereaza la nivele diferite: state, grupuri de indivizi (etnii), regiuni sau contexte globale. Modelul este suplu si suficient de fin pentru a include aici chestiuni ignorate prea mult: saracia, migratia, traficul de persoane, riscurile de mediu, amenintari economice sau politice. Conceptualizarea securitatii a mers mai departe in cadrul scolii. Ole Waever, de pilda, deschide in 1995 problematica securitatii spre abordarea acesteia ca „discurs” al „statului”, de aici relatia ambigua dintre cele doua. Waever vorbeste despre amenintarile „existentiale” la adresa statelor si a indivizilor, de aici aparitia conceptului de „securizare” – cu referire la *obiectul* si *strategiile* securitatii -, crucial in analizele acestei scolii polimorfe, altfel, care cuprinde cercetatori proveniti din neo-realism, precum Buzan, sau post-structuralisti precum Waever.

Importanta scolii, in ciuda criticilor aduse de-a lungul anilor, este enorma, si nu doar la nivel teoretic (Vezi McSweeney 1999). Fundamental pentru scopul nostru este nu doar faptul ca acest stil de abordare introduce in problematica securitatii si a elaborarii doctrinelor de securitate chestiunile identitare, ci si faptul ca impactul ei s-a resimtit si la nivelul celei mai puternice alianta militare din toate timpurile. In 1991, la *summit*-ul de la Roma, NATO decreta – intr-un limbaj ce aminteste izbitor de cel al Scolii de la Copenhaga -, ca securitatea are acum cinci dimensiuni: militara, societala, politica si de mediu. Este performanta cea mai durabila si concreta a acestei perspective: si-a imprimat pecetea la cel mai inalt nivel al politici mondiale. Unul dintre motivele in plus pentru a fi asumat la adevarata dimensiune.

*

Romania este astazi un stat NATO, obligata sa-si articuleze dispozitivul de securitate in acord cu cerintele care ii revin dintr-o asemenea adeziune. Ne referim la elaborarea *doctrinei de securitate nationala* si, in consecinta, la definirea si elaborarea, in functie de aceasta doctrina, a tuturor dispozitivelor logistice – forte militare, servicii speciale, legislatie, centre intelectuale si academice, institute de cercetare, conferinte, publicatii, enciclopedii etc. - pentru a o pune in practica, pe toate componentele ei.

A facut Romania astfel, cel putin in ceea ce priveste problema identitara?

Inainte de a oferi un raspuns, sa adaugam un element teoretic cercetarii noastre. Este vorba despre relatia dintre *definirea identitara* si *configurarea agendei de securitate*, asa cum a fost cercetata stralucit de catre americanul Samuel Huntington.

Cum proiectul identitar afecteaza agenda de securitate

Profesorul de la Harvard si ultardiscutatul, pe tot mapamondul, autor al tezei „ciocnirii civilizatiilor”, a tiparit in 2004 o lucrare care a starnit deja un nou val de controverse. Cartea se numeste *Who we are? The Challenges to America's National Identity*. Samuel Huntington are acel talent unicat de a simti ideea care pluteste in aer, a o pune pe hartie si a face din ea punct de referinta in dezbaterile mondiale. Cartea se ocupa, in esenta, de schimbarile care s-au petrecut cu „identitatea nationala americana”, pe toate palierele ei, cadrul de referinta pe care este plasata discutia fiind 9/11. Este o carte de o complexitate indiscutabila si care poate fi citita

in functie de multe unghiuri de lectura: o carte despre America si rolul SUA in lume, despre conflictul intra-civilizational, despre victoria "natiunii" contra "civilizatiei", despre „tara reala” / „tara legala” asa cum apar ele in America astazi, despre identitati religioase/nationale si resurectiile lor.

Inainte de a spune cateva cuvinte despre carte, sa reamintim interesul nostru principal: *relatia dintre identitate si agenda de securitate a unei natiuni (actor geopolitic)*⁶.

Punctul de plecare al profesorului de la Harvard este criza identitatii americane. O criza resimtita acut de cercetator – „*This book is shaped by my own identity as a patriot and a scholar*” –, si toata cartea poate fi redusa, in esenta, la o tentativa de a repera criza si, in final, de a propune un remediu.

Cine suntem noi astazi? – se intreaba Huntington, mai ales dupa 9/11. Caci steagurile fluturate indica o intensificare a identitatii nationale, dar si o criza a *substantei* acestei identitati. In plus: de ce o asemenea discutie este importanta, dincolo de nostalgii private sau ratiuni academice profesionale? Iata raspunsul americanului: „*Interesul national deriva din identitatea nationala. Trebuie sa stim cine suntem inainte de a sti care ne sunt interesele*”. Daca America ar fi: „un set de principii universale legate de libertate si democratie”; scopul politicii externe ar trebui sa fie „promovarea acestor principii in alte tari”. Daca ar fi o tara „exceptionala” (unica, adica), ratiunea pentru asa ceva inceteaza. Daca ar fi „o colectie de entitati culturale si etnice”, scopul ar fi promovarea lor si o „*multicultural foreign policy*”. Daca America s-ar defini drept o „tara vest europeana”, miza ar fi „intarirea relatiilor cu Europa Occidentala, iar daca ar fi „o tara din ce in ce mai hispanica”; orientarea ar trebui sa fie America Latina. Daca nu este „nici europeana, nici hispanica”, „America ar trebui sa urmeze o politica externa fara legatura cu aspectele culturale comune cu alte tari”. Patru proiecte identitare pot fi intezarite in functie de aceste elemente. Putem intezari, asadar, o America: 1. *Ideologica*, in care predomina definitia iluminista (civica) a natiunii, iar „crezul american” este de-contextualizat, extras, adica din contextul „culturii anglo-protestante” care l-a izvodit; 2. *Bifurcata*, respectiv o America cu „doua limbi, doua religii, doua culturi”; 3. *Exclusivista*, adica o America marcata de resurectii etno-rasiale impotriva imigrantilor neasimilabili; 4. *Culturala*, adica definita de filonul „culturii anglo-protestante”; sau o combinatie intre aceste posibilitati.

Cu alti termeni, daca America vrea sa ramana America, strategia pe care ar trebui sa o adopte trebuie sa fie limpede: „Nu exista un vis america in general. Exista un singur vis american creat de societatea anglo-protestanta. Mexicanii americani vor impartasi acel vis si aceea societate numai daca vor visa in limba engleza”. Iar chipul Americii va depinde enorm de proiectele elitelor politice care o vor conduce. Modul in care America isi percepe rolul in lume si modul cum lumea percepe asta va marca ceea ce numim *identitatea americana*. Iata optiunile care ii stau in fata:

1. *Cosmopolitanism* – America devine lumea: multiculturala, multietnica, multirasiala etc. (America revine la directiile care au marcat etapa pre 9/11.)

2. *Imperiala* – lumea devine America. America, singura putere mondiala, isi asuma functia imperiala si croieste lumea dupa chipul si asemanarea ei.

3. *Nationala* – ambele variante sunt riscante. America nu e lumea si nici lumea America. *America este America*: religiozitate plus cultura anglo-protestanta. Daca primele optiuni sunt ale elitelor, ultima este a poporului american.

Inutil sa spunem ca ea este si formula pe care o sustine de la un capat al altul al analizei, explicit sau implicit, si Samuel Huntington: „*This is America I know and love*”. Si, alaturi de el, un tronson semnificativ al elitei americane. De aici puseurile normative ale lui Samuel Huntington intr-o dezbatere care ne-ar putea viza, prin riceseu, si pe noi. Dincolo de asta, ceea ce se va intampla in America din acest punct de vedere merita urmarit, iar dezbaterea despre raportul identitate nationala/politica externa, la noi sau aiurea, continuata.

De ce ne intereseaza aici o astfel de abordare? Pentru ca vine in prelungirea perspectivei discutate anterior – de la care Huntington se revendica intr-o oarecare masura, caci si el opereaza cu conceptul de „securitate societala” cand discuta conditia de securitate a Americii. Ceea ce ne sugereaza profesorul american este ca, inainte de a-ti defini judicios proiectul de securitate, trebuie sa stii *cui* se aplica acesta, respectiv *cine* este *comunitatea obiect* al respectivului proiect. In lipsa unei asemenea optiuni primordiale, nu poti aspira la coerenta sau eficacitate in demersurile de politica externa, regionala sau globala, pe care le vei intreprinde in viitor.

*

Avem acum toate elementele pentru a dezbate strategia Romaniei din acest punct de vedere. Inainte, inasa, vom descrie succint un caz care, vom vedea, sta in opozitie cu ceea ce s-a petrecut, din acelasi punct de vedere, in tara noastra.

Este vorba despre cazul Ungariei.

Proiectul identitar maghiar si expresiile sale politice

La 13 august 1990, agentia de stiri MTI transmitea declaratia celui dintai prim-ministru al Ungariei, Jozsef Antall, prin care acesta se considera prim-ministru peste 15 milioane de unguri⁷: "Sunt, in spirit, prim-ministru al 15 milioane de unguri" (Jozsef Antall, cel dintai prim-ministru al Ungariei democratice, 1990). Tot in aceiasi legislatura, Ministrul apararii (!), Lajos Für, sustinea ca guvernul si parlamentul ungar trebui sa utilizeze toate mijloacele legale si diplomatice de care dispun pentru a proteja maghiarii din afara granitelor. Iar scriitorul si politicianul Istvan Csurka declara la 26 februarie 1993 publicatiei de la Zagreb *Globus* ca maghiarii au pretentii teritoriale fata de Baranja si Vojvodina, dar ca slabiciunea economica si militara a Ungariei fac aceste cerinte legitime nerealizabile deocamdata (Schoepfliin 2000).

Reactiile fata de interventia primului ministru nu au intarziat in tarile vecine Ungariei⁸. In Romania, ele au pendulat undeva intre indignare fatisa – resurectia soviniismului si revizionismului maghiar interbelic care, in noile conditii, redevine manifest etc., etc. – sau vigilenta cumpanita care indeamna la calm si luciditate – declaratia lui Antall ar fi fost proba unei gafe enorme, consecinta unei lipse de maturitate si experienta politica a unui guvern "de istorici"...

In realitate, diagnosticele au fost, amandoua, eronate. Lipsit sistematic de exercitiul dezbaterii in legatura cu co-nationalii de peste granita – asta apropo si de "nationalismul" lui Ceausescu!, asupra caruia vom mai reveni – Bucurestiul a prizat reactia Budapestei, parca, dupa chipul si asemanarea prestatiei lui in ceea ce priveste chestiunea conationalilor din afara frontierelor: simplist si mediocru. Reactia lui Antall nu era, in principal, nici (numai) expresia resurectiei furibunde a revizionismului maghiar interbelic, nici gafa impardonabila a unui prim ministru neexperientat. Era – si asta s-a inteles si se intelege mai greu – expresia unui *proiect* coerent si consistent pe care Budapesta l-a pus in miscare si l-a sustinut consecvent. Ce nu s-a stiut, poate, atunci, era ca inca dinainte de 1989 Budapesta, flancata de Germania – sau invers! – avea pregatite cateva initiative cruciale in legatura cu evolutiile ulterioare din zona. Cu o capacitate de anticipare pe care nu poti sa nu o admiri – "mistica statului" de care vorbea un Nae Ionescu! -, Ungaria pleda inca din primii ani de democratie pentru garantii *colective* pentru a asigura prezervarea minoritatii maghiare si, respective, germane, in Estul si Centrul Europei. Astfel, la Conferinta din 1990 a OSCE de la Copenhaga, Ungaria a fost sustinatorul unui cod relativ la drepturile minoritatilor care recunostea, deopotriva, drepturile minoritatilor nationale in ansamblu si al persoanelor apartinatoare acestora. Aceasta propunere particulara incepea cu declaratia ca minoritatile nationale au dreptul sa fie recunoscute ca atare de catre statele in care acestea traiesc si sa existe ca si comunitati. La aceeasi intalnire, Germania propunea un amendament care ar fi garantat comunitatilor minoritare nationale drepturi la administrare autonoma in anumite circumstante. Era in 1990...

Tabloul coerentei si eficacitatii institutionale a Budapestei este, neindoielnic, mai amplu decat acest episod. Dar numai cu el in minte se poate intelege semnificatia declaratiei emfatic pe care am invocat-o la inceput. Caci afirmatia lui Antall a fost, pe termen lung, *cea mai inteligenta declaratie de politica externa pe care pe care putea sa o lanseze un prim ministru din Est in ceea ce priveste chestiunea minoritatilor*. Nu doar pentru ca este expresia unui proiect coerent al Budapestei in legatura cu co-nationalii de dincolo de granita, dar este o *parte esentiala a aceluia proiect*. Antall nu a declarat, fatis, intentii revizioniste, caci declaratia sa vorbea despre "prim ministru 'in spirit' a 15 milioane de unguri". Dar a fost suficient, si cine trebuia sa auda, a auzit: *minoritatea maghiara*. Ei, nu politicienilor romani sau iugoslavi se adresa primul ministru de la Budapesta. Ea era destinatarul mesajului - iar eficacitatea lui a fost enorma. Minoritatea maghiara s-a vazut atunci prinsa intr-un *proiect*, chiar daca nu explicit, si mobilizata in vederea acestuia. Acesta a fost semnalul Budapestei si asa se explica, in primul rand, dinamismul si eficacitatea acestei minoritati, nu doar prin aspectul *material* al strategiei – institutii, finantari masive, publicatii, conferinte etc. care, fireste, nu a fost ignorat⁹. De aici vitalitatea si naturalitatea

cu care liderii maghiar care invoca astazi "Europa" din doua in doua cuvinte sustin astazi nonsalant si ceea ce, "european" vorbind, ar fi de nesustinut: schimbarea profilului etno-identitar al unei populatii (ceangaii-catolici din Moldova), ridicarea unui monument – cel de la Arad – care cinstește memoria reprezentantilor unui regim opresiv si asasin sau, mai nou, regionalizare (federalizare) pe criterii etnice – formula respinsa sistematic (cel puțin nerecomandata) de toate documentele europene privitoare la asa ceva... Si, concomitent, resping ceea ce nu se poate respinge: ridicarea la Targu Mures a unui monument dedicat memoriei evreilor ucisi sau deportati de armatele ungare in timpul celui de-al doilea razboi mondial.

Ca declaratia lui Antall este firul rosu al politici maghiare fata de co-nationalii de dincolo de granitele Ungariei, o probeaza limpede si alte declaratii politice, provenite din doctrine, teoretic, divergente, dar in perfect consens: "Toti cetatenii Ungariei si ungurii din afara granitelor sunt membrii ai unei singure si indivizibile natiuni" (Primul-ministru Victor Orban, 1999). "Sunt prim-ministru a 10 milioane de unguri, din punct de vedere constitutional, dar am o responsabilitate istorica fata de 15 milioane de unguri ai intregii natiuni maghiare" (Primul-ministru Medgyessy, 2002). "[Legea] este menita sa asigure faptul ca ungurii care traiesc in tarile invecinate sunt parte componenta a natiunii ungare intregi" (Preambulul *Legii statului maghiarilor din tarile invecinate*, 2003).

Acesta este firul rosu al proiectului identitar asumat si pe care Budapesta si-a croit (si) doctrina de securitate. Caci, dupa cum ne-a aratat Samuel Huntington, maniera in care te definesti indica linia de actiune logica si politica pe termen lung. Daca un stat, precum Ungaria, isi asuma cu adevarat comunitatea etnica indiferent de locatia acesteia, va construi institutii prin care sa gestioneze, chiar si dincolo de frontiere, destinul acestora. Daca nu, precum Romania, nu...

Sa trecem acum la cazul tarii noastre.

„Proiectul” lipsei de proiect?

lata acum o "strategie" care se plaseaza la polul opus. Aflat intr-o vizita in Iugoslavia, un presedinte roman se adresa, calofil, reprezentatilor comunitatilor romanesti de acolo indemnandu-i sa fie buni cetateni ai Iugoslaviei, sa fie loiali statului etc. etc. Nu numai ca o asemenea asertiune este, politic vorbind, inabila – pleca de la premisa ca banuiala unei politici revizioniste fata de statul vecin are oarecare intemeiere – dar, pentru romanii de acolo, era dezastruoasa. In traducere, afirmatia presedintelui suna, involuntar, ceva de genul: descurcati-va cum puteti, caci multe nu vom face pentru voi – nici nu s-a facut, e drept! -, descurcati-va pe cont propriu caci nu ne vom implica, nu aderati la un eventual *proiect identitar romanesc* – care nu are nimic de a face cu revizionismul! – caci el nu exista si nici nu va putea exista. O asemenea afirmatie, asociata cu alienarea unei bune parti a populatiei romanesti de acolo fata de statul iugoslav macinat in urma razboaielor, a avut un efect nimicitor pentru destinele acestei numeroase comunitati din Voievodina sau – mai ales – din Timoc. Alienati ei insisi fata de un stat care ii sicana sistematic, romanii din fosta Iugoslavia afla acum ca un proiect *identitar* – nu neaparat politic - in jurul carui se puteau, eventual, replea nu exista si nu trebuie sa existe... Si ceea ce a urmat a confirmat pas cu pas aceasta concluzie: actiunea institutiilor romanesti fata de minoritatea romaneasca de acolo – cea recunoscuta si cea nerecunoscuta – a fost si este, cu unele exceptii, fulguranta, haotica si, pe termen scurt, nu cea mai eficace. Cu exceptia unor succese inregistrate mai degraba ca rezultatul unui efort personal al celor insarcinati cu gestionarea "romanilor din afara granitelor", rezultatele – dupa 13 ani! - nu sunt cele asteptate. Lipsa unui proiect stabilit a dus la o lipsa de coordonare si coerenta hilara: cand Bucurestiul decis sa se implice, haosul de institutional de aici a fost exportat pe teren... La fel in Ungaria, Ucraina, Bulgaria sau in alte parti...

Romanii din afara granitelor. O carenta fondatoare a politicii romanesti

"Romanii din afara granitelor" este numele unui departament al unei agentii a Guvernului Romaniei. Acesta ar fi, teoretic, organismul – minuscul! - insarcinat cu gestionarea problemelor legate de - vorba lui Iorga – "romanii care inconjoara Romania". Nu toti si nu singurul, insa. Republica Moldova "beneficiaza" de o atentie separata, iar Ministerul de Externe are, la randu-i, prin institutiile sale, atributii, interese si proiecte pe aceste spatii.

Nu e vorba aici de a evalua prestatia acestor institutii – meritorie si salutara, nu o data, tinand seama de conditiile date -, dar, contempland peisajul logistic al acestei chestiuni, nu poti sa nu constati cateva evidente.

Prima se refera la lipsa de interes – proportional vorbind - pe care statul roman pare ca o manifesta fata de aceasta problema. *Cantitativ* punand problema, institutiile desemnate sa se ocupe de un numar atat de mare de romani risipiti in medii politice, culturale, sociale sau economice atat de diferite (vorbind aici de Republica Moldova, Ucraina, Ungaria, Bulgaria, Serbia-Muntegru, Macedonia, Grecia, Albania etc.) sunt absolut insuficiente. A doua tine de *coerenta* institutionala: desi putine, institutiile au atributii comune – dar subordonare diferita! - de aici suprapunerile si, mai departe, lipsa de coordonare. Ineficacitatea si contradictiile de parcurs sunt, de aceea, endemice. A treia este lipsa unui *proiect coerent* in ceea ce priveste problema romanilor din afara granitelor. Altminteri spus, nu *proiectul* este cel care a nascut (generat) institutiile care sa-l serveasca, ci institutiile sunt cele care – ivite nu din somatia proiectului, ci din ratiuni de organigrama – propun proiecte si, uneori, incearca sa le aplice in teren. Proiectele, data fiind indistinctia institutionala, ajung deseori sa concureze intre ele in detrimentul, inca o data, eficientei pe termen lung. Mai mult, cand nu proiectul general decide, institutiile ajung sa se bazeze excesiv pe *oamenii din (diverse) institutii*, adica pe energia si loialitatea lor, imaginatia lor, relatiile lor etc., etc. Iar acestea pot fie sa lipseasca fie sa se concureze nefiresc. (Nu discutam aici ratiunile, dar s-a constatat, nu o data, ca institutiile ale statului roman au ajuns sa sustina intr-o chestiune vizand romanii din afara granitelor, grupuri, persoane si strategii diferite. Rezultatul a fost catastrofal.)

Aceasta situatie nefireasca si perpetuata, cu mici nuante, vreme de mai bine de un deceniu, sugereaza singura concluzie onesta si de bun simt sociologic: in ceea ce priveste romanii din afara granitelor, *institutii nu sunt rezultatul unui proiect – care le propune, cladeste si coordoneaza in functie de nevoile si cerintele strategiei initiale – ci sunt creatoare de proiecte (putine!), extrem de personalizate si, nu o data, contradictorii*. Pe scurt: nu proiectul creeaza institutiile, ci institutiile proiecte¹⁰.

Inainte de a merge mai departe in privinta romanilor din afara granitelor, trebuie sa completam tabloul cu cateva elemente (partial) explicative.

“Tacerea mieilor”. O mostenire inca ne-depasita, o agenda sociala inadecvata si o “societate civila” absenta

De ce aceasta “tacere” a romanilor din afara granitelor in ansamblul dezbaterilor care marcheaza societatea romaneasca dupa 1989? Sau, mai bine spus, de ce aceasta *tacere a societatii romanesti* atunci cand vine vorba despre romanii din afara granitelor? De ce atata cecitate si lipsa de atentie publica atunci cand acestia, in pofida unor conditii vitrege, se incapataneaza, acolo unde traiesc, sa isi faca simtita prezenta? Chestiunea se reformuleaza acum: daca am conchis ca nu pare sa existe o strategie coerenta si consistenta in ceea ce priveste romanii din afara granitelor, sa incercam acum sa deslusim *de ce*.

Trei sunt, rapid evaluate, cauzele principala care concura la configurarea situatiei despre care vorbim aici si pe care le vom discuta pe rand: mostenirea regimului comunist; procesele de constituire a “agendei sociale” romanesti dupa 1989; si prestatia asa numitei “societati civile” in acelasi interval.

Cine se mai grabeste astazi sa glorifice fara rezerve formula “nationala” a lui Ceausescu ar trebui sa reflecteze la un singur aspect care a marcat sistematic si fara nuante termenii acestui discurs: ignorarea aproape totala a milioanele de conationali care traiesc in jurul Romaniei. Plasat sub egida de rezonanta leninist-stalinista a “*fratietatii intre popoarele socialiste*”, prestatia Romaniei inainte de 1989 a fost de ocultare sistematica a populatiilor romanesti din jurul frontierelor. Mostenirea acestei absente s-a dovedit a fi enorma. E suficient sa privesti astazi evolutia “nationalistilor” – a celor mai multi dintre ei - de extractie ceausista ca sa realizezi cat de straina a fost si este aceasta problematica la o generatie care s-a educat intr-un mediu care respingea problema aproape sistematic. Cu exceptia unor vagi sensibilitati basarabene – si acestea exprimate mai degraba liric, “cu sufletul”, decat bazate pe o cunoastere aplicata si o analiza competenta a zonei - , reprezentantii acelei generatii nu au, aproape niciodata, *organul* receptarii mizei romanilor din Bulgaria, Serbia-Muntegru, Albania, Ungaria sau Ucraina. Si nici nu dau semnele aderentei la chestiune. Consecinta prestatiei lor publice, din acest punct de

vedere, nu poate fi exagerata: plasati uneori pe posturi de lideri de opinie, au perpetuat constant, chiar daca involuntar, aceasta carenta si absenta.

Aceasta a fost si este inca “mostenirea”, perpetuata si dupa caderea sistemului. Dar pe acest fond deja precar s-a mai adaugat ceva dupa 1989, respectiv o *agenda sociala* defectuos construita si care a ignorat si ea, din cu totul alte motive de data asta, problematica romanilor din afara granitelor.

Orice societate are o agenda de preocupari si probleme, care o structureaza fie explicit fie implicit. Sociologii numesc asta “*agenda setting*”, in traducere insemnand “stabilirea ordinii de zi publice”. Este vorba, in esenta, de temele mari, importante, presante, discutate si disputate in orizontul unei societati. Cine si cum le stabileste? Aceasta este, in realitate, chestiunea cea mai tulburatoare, caci bunul simt acrediteaza ideea, fie si tacit, ca exista o relatie directa implacabila intre *nevoi* sau *probleme* si *dezbaterile sociale*; altminteri spus, ca *nevoile* se convertesc subit in subiecte de discutie. In realitate, fireste, lucrurile nu stau deloc asa, iar o intreaga infrastructura concura la crearea ceea ce am numit “agenda sociala”. Nu o sa epuizam aici intregul mecanism prin care aceasta se instituie, dar unul dintre elementele cruciale care au lucrat dupa 1989 – cu referire directa la tema abordata aici – trebuie mentionat. Dupa 1989, inaintarea frontierei Occidentale nu s-a facut doar la nivelele cunoscute si imediat perceptibile – economic, politic, cultural etc. -, ci si la cel mai putin lesne de sesizat dar la fel de important: cel al stabilirii problemelor si subiectelor discutate; adica la cel de stabilire a “*agendei setting*”. Mecanismul efectiv prin care acest lucru s-a realizat este cel al *institutiilor*. Importul masiv de institutii – publicatii, fundatii, reviste, asociatii finantate din exterior etc. – au dus, concomitent, la un import enorm de *teme* si *subiecte* aferente. Ar fi eronat sa evaluam tot ceea ce s-a petrecut dupa 1989 dupa o grila *conspirationista* (acestea desigur ca nu au lipsit, nu lipsesc si nici nu vor lipsi). Dar ele nu epuizeaza in nici un caz fenomenul si nu-l *constituie*, in realitate. Ceea ce trebuie avut in vedere aici este lectura sociologica, respectiv constientizarea faptului ca orice institutie dintr-un spatiu cultural si politic diferit de cel in care este exportata aduce cu ea *in mod fatal* si gama de probleme ale spatiului de provenienta. “Ochii” ei sunt pregatiti sa vada – si vad! – ceea ce vedea si la ea “acasa”. Astfel ca agenda ei, mai departe agenda dezbaterilor publice vor fi, implicit, marcate de acest *transfer* nu intotdeauna perceptut si priceput. Occidentul – persoane, institutii - vede de cele mai multe ori in Rasarit, cum ziceam, ceea ce a fost si este pregatit sa vada la el acasa. De aici abundenta temelor “exportate” dupa 1989 – feminism, persoane cu handicap, protectia animalelor, drepturile minoritatilor sexuale, multiculturalism etc., etc.¹¹ – pe agenda dezbaterilor din Romania, in ciuda faptului ca relevanta lor pentru spatiu rasaritean nu este intotdeauna cea pe care proeminenta lor publica ar sugera-o. Dar ele constituie “*agenda setting*” occidentala! Concomitent s-au obnubilat – constient sau nu – alte teme care ar fi meritat cel putin la fel de multa atentie dar care nu figurau pe grila cu care institutiile care livrau discursul sau banii fusesera inzestrate odata cu traslatarea lor aici.

Iar una dintre temele fara “cautare” pentru institutia Occidentala care a finantat si sustinut proiecte in Romania si, implicit, a fixat o parte a agendei publice, este chestiunea romanilor din afara granitelor.

Peisajul nu este inca complet. Caci pentru a intelege, pe langa lipsa de *interes*, lipsa de “*legitimitate*” cu care a fost “inzestrata” tema – un soi de “incorectitudine politica” in varianta autohtona – mai trebuie sa avem in vedere un alt element care concura la obturarea acestei problematice: asa numita “societate civila” din Romania (Vezi: Dungaciu 2004b). Daca “*agenda setting*” importata ignora, oarecum firesc, problematica romanilor din afara granitelor, cea care a desavarsit aceasta opera si a “legitimat” ignorarea este “societatea civila”. Faptul ca tema pe care o discutam nu a figurat niciodata pe agenda dezbaterilor acesteia sau in paginile publicatiilor care se revendica de acolo trebuie deslusit: el tine de maniera de constituire a “societatii civile” in Romania (practic in tot Rasaritul, cu exceptia Ungariei, probabil) si, implicit, tipul de selectie a membrilor si a problematiceii.

Pe scurt, comparativ cu ceea ce s-a petrecut in Occident, unde “societatea civila”, indiferent cum am defini-o, s-a plamadit ca spatiu ne-politic care pune si incearca sa rezolve probleme, asadar ca *topos* al problematiceii (valori, mize, provocari, puncte de vedere etc.) care ar caracteriza o societate la un moment dat, fenomenul a capatat in Romania o directie inversa, nefireasca. Caci daca in Romania societatea civila *exista* ca *topos*, ca *geografie politica*, ea nu se manifesta efectiv. Societatea civila in cei treisprezece ani de tranzitie a fost o *prezenta absenta*.

Cum s-a ajuns la asta? Intrebarea vine firesc, caci fie si o minimala reflectie asupra a ceea ce s-a petrecut in Romania din acest punct de vedere developeaza criza majora pe care am parcurs-o; cel putin un versant al ei.

Simplu spus, explicatia este aceasta: daca in Occident societatea civila s-a constituit *de jos in sus* – respectiv a fost un *summum* de valori, atitudini, expresii care caracterizau o societate data -, in Romania a fost o creatie *de sus in jos*. In societatea romaneasca, cu obstinatie, parca, “societatea civila”¹² – expresiile ei, adica – s-a format *din afara ei*; nu a fost si nu este chipul societatii din care a emers, ci – model abstract si rupt de realitati nu o data –, a nazuit sa transforme societatea dupa chipul ei; pe care – vai! –, nici ea insasi nu era in stare sa-l defineasca precis. In Romania la inceputul anilor '90 s-au decreta o serie de valori ca fiind constitutive pentru “societatea civila”, deci cine adera la ele era “acceptat”. Celelalte mize si interogatii erau sistematic ignorate, indiferent de importanta lor, iar cei care le promovau erau exclusi din “societatea civila”; deci indezirabili! In spatiul societatii romanesti nu s-a petrecut o *investire* fireasca, o *validare* a unei prestatii sociale, ci o auto-investire, o ocupare uneori brutala, alteori buimaca, a pozitior ce confereau prerogativele reprezentarii civile a societatii. Logistica pusa in miscare in acest scop – grupuri, reviste etc. –, a incercat parca performanta de a-i croi un profil cat mai departe de datele reale ale societatii pe care pretindea ca o reprezinta. Si a reusit! (Ca exista o serie de valori civice pe care, in esenta, le impartasesc toate societatile europene e indiscutabil; dar de aici pana la ideea ca nu exista diferente sau particularitati intre ele e un pas atat de mare incat doar o natura ideologica il poate face senin.) Nu poti sa te declari “societate civila” “a nimanui si de nicaieri”, definindu-te, mai mult, in raspar vadit cu majoritatea spatiului pe care pretinzi ca il reprezinti. Ideologicul ramane acum criteriul de selectie, reactiile sociale din cadrul societatii romanesti vor fi de acum inainte validate sau nu drept “civice”, in functie de acest criteriu-proprietate a celor auto-investiti. Daca in Occident societatea civila e civila, in Romania “societatea civila” e *politica*!¹³

De aici ignorarea chestiunii care face obiectul acestui material. Oripitata de la inceput, *prin nastere*, de orice vine in atingere cu chestiunea nationala¹⁴, “societatea civila” – tocmai pentru ca era *politica* - a expulzat sistematic (si) problematica romanilor din afara frontierelor¹⁵.

Ce e de facut?

Asa stau lucrurile si asa ar putea arata, poate, un raspuns la intrebarea de ce, dupa 14 ani de libertati democratice, ne-am permis arogant si inconstient libertatea de a nu ne pasa de cei care, in pofida unor conditii vitrege, se incapataneaza sa vorbeasca romaneste si sa se simta solidari cu *proiectul identitar romanesc*.

Ce e de facut? Paradoxal – doar pentru cei care gandesc raportul problematicii cu integrarea europeana ca incompatibil - extrem de mult. Si tocmai *acum* ceva e de facut, pentru ca trebuie sa fie facut! Altminteri spus, tocmai apropierea Romaniei de structurile euro-atlantice aduce, intempestiv, chestiunea romanilor din jurul frontierelor in prim plan.

Pe de-o parte, ca formula de *angajare europeana*. Integrarea in structurile institutionale europene nu aduce numai beneficii, dar si obligatii. Iar una dintre ele se refera strict la protectia minoritatilor si a drepturilor omului. Asa cum Romania din acest punct de vedere are, poate, cea mai liberala constitutie, excedand chiar baremurile impuse de procesele de integrare, ea trebuie sa-si asume rolul de curea de legatura intre ce se intampla in alte spatii pe care, lingvistic cel putin este cel mai bine pregatita sa le abordeze, si institutiile europene. O incalcare a drepturilor unei minoritati vorbitoare de limba romaneasca si traitoare in tari care se afla inca mai prost plasate in raport cu UE¹⁶ trebuie facuta publica si semnalata la nivel european. Este, in esenta, una dintre obligatiile care deriva (si) din conditia de candidat al Romaniei. Romania nu isi poate asuma un rol de lider regional in zona daca nu va deveni lider regional si la nivelul respectarii drepturilor minoritatilor. Si asta nu inseamna numai legislatie interna – de departe cea mai liberala din zona -, ci si atentie la ceea ce se petrece in jurul ei din acest punct de vedere si colaborare sistematica cu structurile europene din acest punct de vedere. Activismul european pe aceasta directie este, deci, nu doar o *optiune*, ci o *obligatie*.

Daca prima motivatie are in vedere chestiunea integrarii in UE, a doua ratiune majora se refera la integrarea si locul Romaniei in NATO. Integrarea – este un lucru prea putin constientizat - a accelerat masiv interesul pentru populatia romaneasca risipita in jurul frontierelor. Romanii se intind nu doar in Balcani, Ucraina sau Republica Moldova, dar si in Georgia, Tarile baltice,

Armenia sau Moscova... Rolul pe care Romania il va dobandi din punct de vedere strategic va spori, geometric, importanta acestor comunitati. Si contemplata pe acest versant, problema poarta, iarasi, stigmatul obligativitatii, nu cel al simplei optiuni.

Daca ce e de facut este, nadajduim, limpede, *cum* e de facut pare mai dificil de abordat. Dar nu e. Tinand seama de defectiunile lesne reperabile in acesti 14 ani, in ciuda unor gesturi laudabile, desi singulare, poate ca cel mai bun punct de plecare este... evitarea lor. Cateva puncte intr-un posibil proiect recuperator pot fi indicate aici:

In primul rand, regandirea doctrinei nationale de securitate in functie de prezenta romaneasca din jurul frontierelor, care poate contribui semnificativ la cresterea securitatii nu doar a Romaniei ci si cea regionala. „Securitatea societala” a acestor comunitati trebuie sa fie pe agenda Bucurestiului, *asa cum este cea a minoritatilor nationale care traiesc in Romania*. In functie de aceasta angajare poate fi conceputa mai eficace nu doar conditia romanilor din jurul Romaniei, ci si conditia de securitate a tarii noastre. Cu un cordon de protectie romanesc in jurul frontierelor – mai cu seama din pricina conditiei ei de tara de frontiera -, o Romania integrata in NATO si UE va fi infinit mai bine protejata si capabila sa perpetueze, intr-o Europa unita sau num conditia identitara a tuturor celor care vor sa se declare romani.

In doilea rand, trebuie sa vorbim de aici inainte despre suprematia *proiectului* asupra proiectelor, coerenta institutionala si, mai ales, mutarea accentului – cantitativ vorbind – de la *politic* la *civic*, respectiv de la actiuni guvernamentale la cele prin intermediul asociatiilor non-guvernamentale (ONG, publicatii, cercuri de dezbateri etc.). In lipsa unor fundatii local (nationale) care sa aiba pe agenda aceasta chestiune, guvernul, prin fondurile pe care le aloca – nu o data complet aiuritor si pe niste directii absolut hazardate – va trebui sa-si asume plasarea problematii in zona de interes a publicului roman (finantare de publicatii de acest profil, cercetari, seminarii nationale si internationale, ONG cu activitati in zona etc.).

De aici o pozitie aproape paradoxala a institutiei politice in Romania (guvern, presedintie), in sensul ca, data fiind blocarea aproape totala a “societatii civile” romanesti, aceasta trebuie sa-si asume si un soi de reconfigurare a interesului public. Caci doar o redefinire a pozitiei problemei romanilor din afara granitelor in spatiul civic poate sa redeschida cu succes acest dosar. Numai transformarea ei in chestiune cheie o poate impune atat la nivelul interesului *public*, dar si – prin recul - la nivelul interesului *politicienilor*. (Politicianul roman de astazi, cu rarissime exceptii, nu are nici macar ideea de personajele stranii numite “romani din afara granitelor”. Si nu exista vreo speranta pe termen scurt ca lucrurile se schimba. Dar, indirect, prin plasarea chestiunii in spatiul public, deci ca problema care poate mobiliza o parte de public sau anumiti lideri de opinie, aceasta poate intra si pe agenda de interese a politicianului roman, cel putin din motive pragmatice. La randu-i, acesta va putea perpetua atentia asupra problemei in mediile politice in care evolueaza).

In loc de concluzii

Textul de fata nu vrea, fireste, sa epuizeze gama de solutii, cat, mai ales, sa deschida aria problematica. Ea nu mai tine doar de registrul optiunilor Romaniei, ci de obligatiile si interesele ei de securitate – ca sa nu mai pomenim aici, excesiv, de vetusta... *demnitate nationala*.

Carenta pe care am semnalat-o in aceste randuri, cum am sugerat deja, are radacini in trecut. Nu doar in timpul regimului comunist, ci si in intervalul cel mai glorios al prestatiei romanesti in lume, care a fost cel interbelic, dupa cum indicam pe parcursul materialului. Astazi, ca si ieri, pare ca aceasta miza ne apasa ca un blestem - nu ne ramane decat sa nadajduim ca maine lucrurile sa stea altfel.

... Este dureros sa constati ca, in legatura cu acelasi subiect, finalul unui text din 1937 poate sa fie foarte bine plasat si in finalul unui material din... 2005: „Tacerea in privinta romanilor de peste hotare trebuie sa fie rupta”.

Bibliografie

- Bird, Tim and Croft, Stuart (2001), *The Copenhagen School and European Security*, working paper, University of Birmingham.
- Booth, Ken (1991), „Security and Emancipation”, in *Review of International Studies*, vol 17, No. 4.
- Buzan, Barry (1991), *People, States and Fear*, London: Harvester Wheatsheaf.

- Buzan, Barry, Waever, Ole, De Wilde, Japp (1998), *Security: A new Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner.
- Dungaciu, Dan (2004), „Adio arme? sau America despre ea insasi: Huntington si Brzezinski”, *Studii de securitate*, Nr. 3 (4/2004), www.studiidesecuritate.ro.
- (2004b), *Natiunea si provocarile (post)modernitatii*, Tritonic, Bucuresti.
- Florescu, Florea (1937), „Tacerea in privinta romanilor de peste hotare” *Sociologie Romaneasca*, An II, Nr. 11-12, pp. 532-534.
- Huntington, Samuel (2004), *Who are we? The Challenges to America's National Identity*, Simon & Schuster, New York, London, Toronto, Sydney.
- McSweeney Bill (1996), „Identity and security: Buzan and the Copenhagen school”, in *Review of International Studies*, vol. 22, No 1, January.
- (1999), *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schoepflin, George (2000), *Nations, Identity, Power*, Hurst & Company, London.
- Terriff, Terry, Croft, Stuart, James, Lucy, and Morgan, Patrik M. (1999), *Security Studies Today*, Cambridge: Polity.

www.studiidesecuritate.ro

Colectia revistei *Lumea Magazin*, 2003-2004.

¹ Textul pe care il invocam aici, de o actualitate socanta, a fost tiparit in revista *Sociologie Romaneasca*. Titlul este semnificativ, „Tacerea in privinta romanilor de peste hotare”, si il are ca autor pe un anume Florea Florescu. Noi spunem ca acesta ar fi mai degraba un pseudonim pentru... Anton Golopentia.

² La inceputul lunii octombrie, Agentia de stiri *Romanian Global News* a relatat despre inchiderea scolilor cu predare in limba romana din Bulgaria sau Ucraina. Lipsa de reactie a Bucurestiului fata de numeroasa comunitate romaneasca din Serbia-Munteneagu este notorie, la fel si ineficacitatea autoritatilor romanesti pe relatia Ucraina care a culminat cu „cazul Bastroe”. Relatia cu Republica Moldova este, poate, cel mai mare esec al diplomatiei romanesti dupa 1990, iar despre romanii din Ungaria nu se mai discuta aproape deloc. La ora cand scriem aceste randuri, draftul unei asa numite Legi pentru romanii de pretutindeni inca mai asteapta avizul statelor vecine (?) pentru a intra in vigoare, desi are acordul Comisiei de la Venetie!

³ Ne vom folosi aici de McSweeney 1996, 1999; Terriff... 1999; Bird and Croft 2001.

⁴ Nu este locul aici pentru o dezbatere critica a acestei abordari, caci nu aceasta este miza prezentului text. In legatura cu aceasta chestiune, vezi McSweeney 1996, 1999.

⁵ Criticile, desigur, nu au lipsit – de ce nu „individul”? -, iar aceasta optiune a lui Buzan a fost pusa pe trecutul sau „neo-realist”.

⁶ Discutia lucrarii am facut-o pe larg in alta parte. Vezi Dungaciu 2004.

⁷ Cifra este nimic altceva decat un mit national: Ungaria are o populatie de peste zece milioane de maghiari, dar mai bine de o jumatate de milion sunt romani, slovaci, sloveni, germani, tigani etc. Aproximativ jumatate de milion de unguri traiesc in Slovacia, aproximativ 1400000 in Romania, 300 000 in Serbia-Munteneagu. Nici adunand minoritatile din Ucraina, Slovenia, Croatia, Austria sau chiar SUA si vestul Europei nu se poate ajunge la cifra indicata emfatic de prim ministru maghiar.

⁸ Desi reactia primului ministru era coerenta cu Constitutia Ungariei, unde se stipuleaza ca: “[Ungaria] are un sens al responsabilitatii pentru soarta ungarilor care traiesc in afara granitelor si va promova si intari relatiile cu acestia” (Articol 6, Paragraf 3 – Constitutia Republicii Ungare).

⁹ Sursele financiare alocate de catre statul maghiar ONG-urilor din Transilvania de pilda, dar nu numai, indica limpede atentia pe care Budapesta o acorda acestei chestiuni.

¹⁰ Este limpede, nadajduim, ca nu pentru un stat centralizat pledam aici. E vorba insa de *coerenta* si de un pluralism institutional bine inteles, pus adica in slujba unui proiect comun. Proiectele trebuie deci subsumate proiectului, care trebuie sa existe ca miza supra-politica, in sensul in care nu trebuie sa depinda decisiv nici de succesiunile politice nici de *gustul* unuia sau altuia dintre politicieni.

¹¹ Nu sugeram ca aceste teme nu sunt importante: e vorba de ponderi si prioritati. Daca genul de teme mentionate sunt firesti, organice, pentru spatiul Occidental care le resimte ca presante, ele

---

nu epuizeaza in nici un caz agenda Rasaritului. De aici o anumita dedublare a rasariteanului (cercetator, universitar, student etc.), care, atunci cand "dialogheaza" – a se citi: aplica pentru finantare - cu o institutie Occidentala isi adecveaza discursul pe asteptarile partenerului nu atat pe nevoile concrete ale spatiului pe care il reprezinta. Din acest motiv, a vorbi de fundatii locale (nationale) nu e, *sociologic* vorbind, un gest *nationalist*, ci, de multe ori, o necesitate stringenta care trebuie sa existe pentru a completa institutiile de care pomeneam.

¹² De aici utilizarea ghilimelelor; ele sunt necesare de fiecare data cand ne vom referi la cea ce functioneaza acum in Romania sub aceasta titulatura.

¹³ Nu e cazul sa detaliem aici, dar teza noastra e solidara cu cea a sociologilor sau antropologilor occidentali care sustin ca in Rasarit *societatea civila* – fara ghilimele – nu exista!

¹⁴ Asa se explica si de ce, treptat dar sistematic, cei care aveau sensibilitati nationale si religioase si care fusesera "acceptati" la inceputul anilor '90 in "societatea civila" au sfarsit, ulterior, prin a o parasii.

¹⁵ Nu e singura: nici despre Republica Moldova nu s-a discutat serios, nici despre chestiunea ceangailor sau excesele maghiarilor din Romania sau Ungaria etc.

¹⁶ Avem in vedere aici in special Ucraina si Serbia-Munteneagu. Dar, din pacate, nici tara prietena si partenera de integrare, Bulgaria, nu sta mai bine. Este inadmisibil ca scolile romanesti sa fie inchise sau preotii care predica in romaneste sa fie expulzati si amenintati cu inchiderea bisericii, in timp ce in Romania sunt finantate copios doua asociatii ale minoritarilor bulgari care traiesc in Romania.